

СПИСАНИЕ ЗА ПРАВОСЛАВНА ВЕРА, КУЛТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

ОГЛЕДАЛО

Тетовско-гостиварска епархија

Двоброј 8/9 · Декември 2017

ТЕМА НА БРОЈОТ

ИСТОРИЈА НА
МАКЕДОНСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА –
ОХРИДСКА АРХИЕПИСКОПИЈА

ШТО Е АВТОКЕФАЛНОСТ?

Автокефалноста претставува територијално-административна јурисдикциска независност на една помесна православна Црква од друга помесна православна Црква. Автокефалната црква самостојно и независно од било која друга помесна православна Црква го уредува и го управува црковниот живот на територијата што е под нејзина црковна јурисдикција. Независноста најдиректно се манифестира преку слободен и независен избор и поставување на нејзиниот поглавар од страна на епископите на таа Црква.

ЗА ПОМЕСНИТЕ ПРАВОСЛАВНИ ЦРКВИ

Во времето на апостолите, кога се создаваат првите црковни општини, ниту една од нив немала потреба да докажува дека е самостојна во организирањето на нејзиниот црковен живот. Исто така, уште тогаш точно се знаело до каде, на кои населени места и на која територија се простира духовната и административната надлежност на секоја од овие црковни

општини. Но, со текот на времето, за подобро исполнување на својата мисионерска дејност, Црквата своето административно уредување го сообразила со административното уредување на Римската држава. По Миланскиот едикт и по вмешувањето на римските императори во животот на Црквата, сè позабележителен станувал човечкиот фактор, манифестиран преку желбата за власт и доминација кај некои од епископите. Поради ова, Црквата на неколку собори носела канони со цел епископите да не ги преминуваат сопствените епархиски граници и нивните овластувања. Но, исто така, таа го прифатила принципот: да ги менува своите административно-јурисдикциски граници согласно политичките и административните промени во светот. Низ историјата се појавувале нови држави, исчезнувале стари, а Христијанството се ширело меѓу нови народи. Владетелите на новите држави го прифатиле принципот: за да те признаат за легитимен владетел, треба да бидеш помажан од епископ на локална Црква, кој нема друг епископ над себеси, т.е. поглавар на независна (автокефална) Црква, па со ова и твојата држава станувала од Бога благословена, а останатите морале да се согласат со ова. Оттука сите нови владетели основале нова локална (помесна) Црква во нивната држава, која била административно независна од Црквите во останатите држави. Ваквиот начин на световно и административно издигнување на одредена црковна општина започнува уште со Константин Велики, кој откако го изгради Константинопол, се погрижи тамошниот епископ да добие и високо световно достоинство. Мешањето на световната власт во црковните работи било осудено уште на Четвртиот вселенски собор, но световните владетели не секогаш ги почитувале црковните правила, па Црквата заради икономија морала да се адаптира на новонастанатите околности и се поделила на повеќе помали локални (помесни) Цркви, сè со цел да ги задоволи реалните потреби на христијаните во новонастанатите општествени промени. Таа се приспособувала да делува во различни држави, меѓу различни народи, со различни јазици, традиции и култури.

ЗА ОХРИДСКАТА АРХИЕПИСКОПИЈА

Новите држави создавале нови Цркви, а со исчезнувањето на државите исчезнувале и Црквите. Исклучок на ова е Охридската архиепископија која постоела 8 века. Создадена е од царот Самуил во неговото *Самуилово Царство*, а по уништувањето на неговата држава била дел од Византија, од Второто Бугарско Царство, од Епирското Кнежевство, повторно под бугарската држава, па под Српското Кралство, а опстои и безмалку

3 века во муслиманската Отоманска Империја. Но, нејзиното укинување не се должи на дејствија на муслиманската власт против неа, туку на Синодот на Константинополската патријаршија.

Самоил Охридската архиепископија ја основал врз авторитетот на свети Ахил, отец на Црквата кој присуствувал на Првиот вселенски собор, но меѓу населението посилен бил авторитетот на свети Климент Охридски, па, иако историски неточно, во практика авторитетот на Охридската архиепископија се темели на делата и култот на свети Климент Охридски. Македонците Охридската архиепископија ја поистоветуваат со свети Климент Охридски, кој успеа, како никој пред него, да им го доближи христијанството и да го пренесе на македонското население, адаптирајќи го на неговата култура. Од религија на Византија, на непријателот, христијанството станува дел од македонската словенска култура, дел од македонското битие. Отстранете го свети Климент Охридски и Црквата од Македонците и што останува од нив, со што ќе се идентификуваат?

Византискиот император Василиј II се обидел да ги скроти Македонците, потчинувајќи ја Охридската архиепископија на императорскиот престо и заменувајќи го словенскиот висок клир со грчки, но населението не одело в црква и не верувало поради епископите, туку поради свети Климент, свети Прохор Пчињски, свети Јоаким Осоговски, свети Гаврил Лесновски, поради светителите од неговиот род кои на дело му ја покажувале Божјата љубов. Врската меѓу Охридската архиепископија и македонското население не биле грчките, бугарските и српските владици, туку идејата дека таа е нивна Светиклиментова Црква, инаква од онаа во Истанбул, Трново, Пеќ, а со тоа и доказ дека и тие се инакви од останатите народи на Балканот.

Сè до 1767 година Охридската архиепископија е единствената христијанска институција во рамките на Отоманската Империја, која ги обединува и ги заштитува христијаните што се под нејзина јурисдикција. Таа била духовна котва на Македонците и нивниот симбол на надеж и утеха. По укинувањето на Охридската архиепископија во 1767 година, за македонските христијани и нивните духовни потреби се грижел само нискиот домороден клир и монаштво, но не и епископите кои овде биле испратени од Истанбул. Народот, делата на епископатот на Константинополската патријаршија не ги прифаќал како дела на Црквата, туку како дела на духовен поробувач. Турците му ја одземаа слободата, а епископите сакаа да му ја одземат културата, јазикот и душата.

Македонскиот Хомер од XIX век, Григор Прличев, во неговата песна „Песна за патрикот“ или позната и како „В 1762 лето“, опејувајќи го зами-

нувањето на Охридскиот архиепископ Арсениј за Истанбул, ја обзнанува народната перцепција за тоа какви се грчките епископи што дошле во Македонија: „Владици Грци, лицем светци, срцем вълци. Ќе ве дават, ќе ве стрижат, ќе мълзат до крв. Меѓу народа ќе сејат несогласје и раздори, да се мрази син со татка и со брата брат. И ќе викнете до Бога и крило не ќе најдете, смирени ќе наведете глави доземи. Ќе ми бидете сираци; така било написано“. Оваа песна, пишувана два века по укинувањето на Охридската архиепископија, јасно и недвосмислено го претставува народниот став за причините за укинувањето на Охридската архиепископија и лицата вклучени во тоа, како и настаните што следувале по ова.

Македонците по секоја цена биле подготвени да ја обноват Охридската архиепископија, па до 1870 година сите македонски црковно-училишни општини, заедно со нискиот домороден клир, ја отфрлиле јурисдикцијата на Константинополската патријаршија и свесно прифатиле, како цена за духовната слобода, да бидат прогласени за шизматици. Веднаш по ова турската власт во 1870 година ја создава бугарска Егзархија. Македонците барале да биде обновена Охридската архиепископија, но Турците не дозволиле нејзина обнова, бидејќи кога ја укинале, во државните акти било запишано дека не смеат да се примаат молби за нејзина обнова. Бугарската Егзархија била создадена за да создаде дополнителен раздор меѓу Македонците, бидејќи тие не сакале оваа нова Црква да им испрати нови епископи, нови туѓинци. Но, нашиот народот вели: „Каде што има сила нема правдина“, па така во 1874 година бил спроведен народен референдум во Скопската и Охридската епархија на кој населението од овие епархии требало да одбере под чија јурисдикција да припадне. Но, зошто само во овие две епархии? Во Охридската епархија, бидејќи споменот и барањата за обнова на Охридската архиепископија таму бил најсилен, а во Скопската, бидејќи таа била најголема, а со тоа и највлијателна. Референдумот го спроведувала специјална Комисија која за таа цел била испратена од Истанбул. Комисијата одела низ селата и градовите од овие епархии и јасно му дала до знаење на населението дека доколку одбере да остане под јурисдикција на Константинополската патријаршија ризикува да биде судено и осудено како непријател на империјата. По вака спроведениот референдум Егзархијата добила право да испрати свои епископи во овие две епархии, но грчките епископи не биле тргнати. На овој начин Македонците во овие две епархии имале и грчки и бугарски епископ, едниот им говорел грчки, а другиот бугарски. За кратко време ова се повторило во сите македонски епархии. Повторно се пеела Песната за патрикот, само на почетокот од стихот било додадено: „Владици Грци, владици Бугари“. За кратко време оваа наметната

духовна поделба довела до поделба на населението на „патријаршисти“ и „егзархисти“, а на почетокот од последната деценија на XIX век во оваа духовна грижа за Македонците се вклучила и српската држава преку клирот од нејзината Митрополија. Нејзините приврзаници биле именувани како „србофили“. Сите овие заедно „ќе дават, ќе стрижат, ќе молзат до крв, а меѓу народа ќе сеат несогласие и раздори, да се мрази син со татка и со брата брат“. Сето ова ќе трае, како што кажал Султанот кога ја укинувал Охридската архиепископија, *додека благоизволи милостивот Бог*, а тоа е крајот на Втората светска војна.

ОБНОВА НА ОХРИДСКАТА АРХИЕПИСКОПИЈА

По победата над бугарските и албанските фашисти и ослободувањето на делот од Македонија што по Балканските војни бил окупиран од Кралството Југославија, се создава новата македонска држава: Демократска Федерална Македонија (понатаму во текстот: Македонија). Во создавањето на македонската држава учествувал и македонскиот клир. Членови на АСНОМ биле и свештениците: Кирил Стојановски, Јован Ѓоргов, а од 27 октомври и Методиј Ѓогов.

Уште за време на воените дејствија македонскиот народ ќе одлучи дека во државата што ќе ја создаде по војната ќе има свои епископи и нема да дозволи при световна слобода повторно да биде духовно поробен. Како потврда на ова, на 8 декември 1944 година, за првпат во ослободено Скопје бил чествуван споменот на свети Климент Охридски, а во медиумите бил даден осврт на неговото значење за македонската историја.

За обнова на Охридската архиепископија не се чекало да заврши војната, туку веднаш, штом биле избркани бугарските епископи и албанскиот клир, се започнало со уредување на црковниот живот на ослободените територии. Црковните намесништва во Македонија организирале духовни одбори кои раководеле со црковниот живот. Освен тоа, овие црковни намесништва или одбори низ Македонија избрале и свои претставници за претстојниот Прв црковно – народен собор во Скопје.

Ова е согласно црковните практики и традиции, или како што е запишано во *Томосот* што Константинополската патријаршија во 1920 година ѝ го даде на Автокефалната обединета православна црква на Кралството на Србите, Хрватите и Словенците (денес Пеќка патријаршија): „Канонски ред и обичај е работите на црковната управа да се уредуваат и доведуваат во согласност спрема политичките промени кои се случуваат“.

Овој канонски ред и обичај го следат сите Помесни православни цркви и безмалку секогаш предизвикувал несогласувања меѓу старата и новата јурисдикција, односно меѓу Црквата која претходно имала јурисдикција над епархиите што се издвоиле и новосоздадената Помесна православна црква која во дадениот историски миг имала реално владение над истите. Несогласувањето е во тоа што „старата“ Помесна православна црква тешко се согласувала да изгуби дел од епархиите под нејзина јурисдикција, но, исто така, и новосоздадената Помесна православна црква не секогаш барала дозвола да се оддели од постоечката Помесна православна црква, туку во нејзино име одделувањето го правела државата или народот на чија територија се наоѓа новосоздадената Помесна православна црква. Целта на ова е да се избегне црковна шизма. Ваков пристап кон решавање на овој проблем го имала Руската православна црква во 1448 (1453), Грчката православна црква во 1833, Романската православна црква во 1865 (1872), Бугарската православна црква во 1872, Грузиската православна црква во 1917, Албанската православна црква во 1922.

Така, согласно востановениот канонскиот ред и обичаи, на 4 и 5 март 1945 година, во Офицерскиот дом во Скопје, 300 претставници на црковните намесништва присуствувале на Првиот црковно-народен собор и донеле Одлука да се обнови Охридската архиепископија, како Македонска самостојна црква под името: *Светиклиментова Охридска архиепископија*, со свој епископат и свештенство, а кога ќе се создаде Југословенска православна црква, таа како и останатите помесни Цркви од Федеративна Југославија, би била дел од новосоздадената Патријаршија. Како поистакнати личности кои присуствувале на овој собор ќе ги посочиме: Методи Гогов, Никола Апостолски, Петар Хр. Илиевски, Ѓорѓи Милошев, Левко Арсов, Борис Бошковски, Лазар Кескинов, Љубен Лапе, Лазар Танев, Претседателот на Президиумот на АСНОМ Методија Андонов – Ченто, како и други видни личности од Македонија.

За одлуките од овој собор бил известен епископатот на Српската православна црква, но истиот ги отфрлил одлуките не сакајќи да прифати дека соборот во Скопје не отстапува од црковното предание, а впрочем, и нивната држава ја создаде нивната Црква, и нивниот Томос беше обезбеден поради менување на општествените и политичките околности. Но зошто? Бидејќи епископатот на Српската православна црква не ја признавал посебноста на македонскиот народ како и реалноста дека е создадена посебна македонска држава. Отпор против обновата на Охридската архиепископија имало и во самата Македонија, во Владата на Лазар Колишевски, како и кај една група на свештеници од битолско, на

чие чело бил Илија Тодоровски, парох при црквата *Свети Димитриј* во Битола. Против автокефалноста била и Верската комисија на чие чело тогаш бил Епаминонда Попандонов, а во дневниот печат почнале да излегуваат и написи против автокефалноста на Светиклиментовата Охридска архиепископија. Под овој притисок, на 8 и 9 мај 1946 во Скопје, било одржано Второ заседание на Првиот црковно-народен собор, познато и како: Свештеничко собрание. На ова заседание, меѓу другите, говорел и Епаминонда Попандонов, пренесувајќи му на свештенството дека државниот врв не ја поддржува автокефалноста на Светиклиментовата Охридска архиепископија. Свештеничкото собрание ретирирало по однос на Резолуцијата за автокефалност од Првиот црковно-народен собор, па бил донесен став да се бара самоуправност. Синодот на Српската православна црква не го прифатил ниту ова. Државните органи активно се вклучиле во обработка на свештенството и богословите кои биле застапници на „автокефалноста“ на Светиклиментовата Охридска архиепископија.

Напредок по однос на црковното прашање во Македонија се случува по изборот на Викентиј за патријарх Српски. Во 1951 година Доситеј Топлички ја посетил Македонија, а во 1956 година бил избран за епископ во Македонија. Во 1956 година Српскиот патријарх Викентиј бил прифатен за администратор на тогашните македонски епархии: Скопска, Охридско-битолска и Злетовско-струмичка, а на 27 мај 1957 година Архиепископскиот собор се согласил да се изврши хиротонија на македонски епископи – родум Македонци. Се чинело дека навистина ќе дојде до решавање на несогласувањата, но на 10 мај 1958 година Архиепископскиот собор на Српската православна црква побарал состојбата во Македонија да се врати како што била пред Втората светска војна. Како одговор на ова, на 4-6 октомври 1958 година бил свикан Втор црковно-народен собор на кој: била обновена Охридската архиепископија под името *Македонска православна црква*, а нејзиниот поглавар се титулира: *Архиепископ Охридски и Скопски и Митрополит Македонски*; на територијата на Федеративна Народна Република Југославија се признава Српскиот Патријарх за врховен црковен Поглавар; за прв Поглавар бил избран Епископот Топлички Доситеј, за Епископ Злетовско-струмички Тома Димовски (Наум), а за Охридско-битолски Никола Трајковски (Климент); бил донесен и Устав на Македонската православна црква. За одлуките од овој Собор бил известен Патријархот Герман, а Архиепископскиот собор на Српската православна црква, на седницата одржана на 24 јуни 1959 година, одлучил (Одлука бр. 47/1959 и 6/1959 запис 57) дека „епархиите: Скопска, Охридско-битолска и Злетовско-струмичка, на Цр-

ковно-народниот собор одржан на 4-6 октомври 1958 година во Охрид, се издвоиле во самостојна Македонска православна црква која се управува по Уставот донесен од тој собор, а останува и понатаму во канонско единство со Српската православна црква преку нејзиниот Поглавар“. Во 1959 година Српскиот Патријарх Герман, Епископот Бачки Никанор и Епископот Банатски Висарион, заедно со Охридскиот Архиепископ Доситеј, ги хиротонисале: Климент (Никола Трајковски) за епископ Охридско-битолски и Наум (Тома Димовски) за епископ Злетовско-струмички. Со ова Македонската православна црква добила и легален и легитимен висок клир.

Светиот синод на Македонската православна црква на 5 јули 1966 испратил писмо до Српската православна црква (Синод. број 226/5 јули 1966) со барање за признавање на автокефален статус, но како одговор биле добиени закани за поведување на санкции против епископите на Македонската православна црква. По ова, на 17 јули 1967 година, бил одржан Трет црковно-народен собор кој дал согласност за прогласување на автокефалност, а на 18 јули 1967 година Светиот синод на Македонската православна црква донел Одлука за прогласување на автокефалност.

МАКЕДОНСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА – ОХРИДСКА АРХИЕПИСКОПИЈА

На соборот во 1967 година, пред прогласувањето на автокефалноста на Македонската православна црква, Синодот формирал уште две епархии: Величка и Американско-канадска. За епископ на Величката епархија бил поставен дотогашниот викарен Епископ Методиј, а на Американско-канадската Епископот Кирил. Светиот архиерејски синод на Македонската православна црква, со писмо од 31 август 1967 година, го запознал Архиерејскиот собор на Српската патријаршија со својата одлука, но како одговор на ова Архиерејскиот собор на Српската православна црква ги прогласил епископите на Македонската православна црква за расколничка организација со што ја негирал волјата на македонскиот народ и клир, јавно изразена на Третиот црковно-народен собор.

Оттогаш Македонската православна црква – Охридска архиепископија постојано расте и се развива. Почнувајќи со три, а потоа со пет епархии и исто толку епископи, денес Македонската православна црква административно е поделена на 12 епархии:

1. **Скопска епархија**, возглавена од Неговото Блаженство, Архиепископот г. г. Стефан;
2. **Преспанско-пелагониска епархија**, возглавена од Високопреосветениот Митрополит г. Петар; Викарен Епископ г. Климент – Епископ Хераклејски;
3. **Дебарско-кичевска епархија**, возглавена од Високопреосветениот Митрополит г. Тимотеј;
4. **Струмичка епархија**, возглавена од Високопреосветениот Митрополит г. Наум;
5. **Повардарска епархија**, возглавена од Високопреосветениот Митрополит г. Агатангел;
6. **Брегалничка епархија**, возглавена од Високопреосветениот Митрополит г. Иларион;
7. **Тетовско-гостиварска епархија**, возглавена од Високопреосветениот Митрополит г. Јосиф;
8. **Кумановско-осоговска епархија**, возглавена од Високопреосветениот Митрополит г. Јосиф;
9. **Американско-канадска епархија**, возглавена од Високопреосветениот Митрополит г. Методиј;
10. **Европска епархија**, возглавена од Високопреосветениот Митрополит г. Пимен;
11. **Австралиско-новозеландска епархија**, чиј администратор е Митрополитот Преспанско-пелагониски г. Петар и
12. **Австралиско-сиднејска епархија**, чиј администратор е Митрополитот Дебарско-кичевски г. Тимотеј.

Во овие 12 епархии има повеќе од 2000 цркви и манастири во кои служат околу 600 свештенослужители на околу 500 парохии. Монашкиот живот го живеат над 100 монаси и монахињи во дваесетина активни манастири.

Македонската православна црква – Охридска архиепископија на 2 август 2012 година, за прв пат во 50 години од нејзиното постоење како автокефална помесна Црква, ги вброи во Канонот на светиите светите Пречистански преподобномаченици Евнувиј, Пајсиј и Аверкиј, убиени во 1558 година од страна на Турците, во манастирот „Света Богородица – Пречиста“, Кичевско; на 28 октомври 2012 година во Битола, Светиот

архиерејски синод во Канонот на светиите ги вброи и 40. битолски преподобномаченици, убиени од Турците во 1385 година на Баирскиот рид над Битола; на 30 април 2017 година на Светата Архиепископска Литургија, Светиот Синод го вброи во Канонот на светиите игуменот на Слепенскиот манастир Кипријан, кој загинал маченички во манастирот на 30 април 1780 година. Зголемувањето на Христовите соработници – светителите, нивното спомнување и прославување, претставува радост за целата Црква Христова, но многу поголема е таа радост ако еден таков Христов соработник е ваш современик. Македонскиот народ имаше привилегија да сведочи за еден вистински Христов подвижник и соработник, а тоа беше Епископот Велички Гаврил, човек чија светост била посведочена и надвор од Македонија. Игуменот на Светогорскиот манастир Симонопетра – Емилијан, сакал да го постави за игумен на еден од Метеорските манастири, како и за игумен на скитот „Свети Харитон Исповедник“ во Ерусалим. Но, скромниот Христов војник го љубел својот скромен манастир во Лесново. Епископскиот чин го прими во 1989 година, а почина на 12 јануари 1990 година, претскажувајќи го своето преминување кај Господа. На неговиот погреб присуствуваат стотици верници од целиот свет, а по неговата смрт верниците го спомнуваа и го почитуваа како светител. На 28 мај 2017 година, на Светата Архиепископска Литургија во црквата „Свети Никола“ во Штип, Светиот синод на Македонската православна црква – Охридска архиепископија го потврди она што го знаеше и во што веруваше верниот народ: Епископот Велички Гаврил Светогорец беше светител што одеше меѓу нас.

Под закрила на Македонската православна црква – Охридска архиепископија дејствуваат и две хуманитарни организации: *Милосрдие* и *Гаконија*. Хуманитарната организација Гаконија опслужува две црковни народни кујни: едната во Скопје при црквата „Свети апостоли Петар и Павле“ во населбата Ѓорче Петров и втората во Повардарската епархија во градот Велес. Под покровителство на Македонската православна црква работат уште две црковно-народни кујни: една во Скопје при црквата „Света Петка“ и една во Битола. Во овие четири црковно-народни кујни дневно топол оброк добиваат околу 600 граѓани.

Покрај хуманитарната дејност, како дел од мисионерската должност на Црквата е и грижата за духовно образование на своите мирјани. За оваа цел во сите епархии се печатат епархиски гласила, но функционираат и посебни оддели за издавачка дејност. Впрочем уште во 1967 година излегува првиот превод на Светото Писмо на македонски јазик од Ѓорѓи Милошев, целосно завршен и отпечатен во 1990 година. Отец Ѓорѓи Милошев бил прв декан на Православниот богословски факултет во Скопје

и трет Архиепископ (1986-1992) на Македонската православна црква - Охридска архиепископија.

Следејќи ги стапките на свети Климент Охридски, Светиот синод на Македонската православна црква уште рано увидел дека клирот треба активно да одговара на потребите на населението и во согласност на времето во коешто дејствува, а услов за тоа е доброто образование. Клирот треба постојано да внимава на својот духовен, но и на интелектуалниот раст. За таа цел уште во далечната 1967 година, во месец септември, била основана Македонска православна богословија „Свети Климент Охридски“. На почетокот таа работи при манастирот „Горни свети Илија“ во село Бањани, Скопско, а од 1968 е префрлена во село Драчево, Скопско. Прв ректор на Богословијата бил професорот Борис Бошковски. Богословијата два пати била реновирана: во 1973 година и во 2001/2002 година. Вториот пат наставата се извршува во манастирот „Рождество на Пресвета Богородица“ во село Калишта, Струшко. Увидувајќи дека средното образование не е доволно да се следи напредокот на општеството, во 1977 година, десет години по формирањето на Богословијата, Светиот архиерејски синод го формира Православниот богословски факултет „Свети Климент Охридски“ во Скопје. Од 2008/2009 година Факултетот доби државна акредитација за Високообразовна институција на верска организација и денес е Придружна членка на најстариот и најдобриот универзитет во Македонија, Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ во Скопје. Православниот богословски факултет има акредитација за изведување и на последипломски студии. На Факултетот предаваат четворица редовни професори, тројца доценти, еден лектор и осуммина асистенти, од кои деветмина своето високо образование го здобиле на меѓународно признати Универзитети и Институти во Италија, Германија, Русија и Ирска.

Оној што не ја познава историјата на Охридската архиепископија не може да разбере дека оваа Црква всушност е битието на Македонецот, нишката која духовно го обединува. Многу војски минале низ Македонија, но од времето на Самоил до денес таа е единствениот видлив симбол на македонската посебност. Како што Библијата е историја за еврејскиот народ, така историјата на Охридската архиепископија е историја на македонскиот народ, едниот се грижи за другиот. Кога од историските анали ја снемјува Охридската архиепископија, почнува да го снемјува и македонскиот народ. Македонската православна црква - Охридска архиепископија е дрвото на животот, а Македонците се нејзиниот плод. Ако му ја одземете на Македонецот Охридската архиепископија, со што тој ќе се пофали?